

Milanška Bieva
v Dobrom Hukine

OROL

CASOPIS PRE ZABAVU A POUČENIE

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:
MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

4.123

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 31. januára 1880.

Číslo 1.

Nový svet.

Noc. Tma jak v rohu, čo žúžol, — jako v bani
keď vyhasly i poslednie kahany.
Na vrchu jak vo vnútri zeme:
tuh mŕtvo, sticho, temne . . .
Na vrchu i vo vnútri zeme spia,
spia žitia ako smrti sen.
A obloha?
Obrovský jakoby vrcheň
sa vznáša nad zemou, nad čiernou hĺbkou trubly,
umŕlejš to nádoby,
kam všetky ľudské ozdoby
pozvoľne klesajú, sta páper snahu,
najprv hŕnava, potom ale v priamom svalu,
ach veľko — záblesk tvári, šedin, vence, stuhly,
i dobrota i mŕlota:
celá zásoba života . . .
tak poetove struny, jak kráľovské koruny,
tak huňa sedliaka, jak šarlát mocnára,
a tak tra, keďže rozdielny sa svit pri krste luní,
nech aspoň hrob pri rovnej tme všetko zatvára,
tak stač chalupy, jak zpupnú trónu moc . . .
Noc, čira noc.
Jak v bani
svet skaliskami mračen zakovaný.
Jak v bani —
kde nebudajných kovov kľiate stány . . .
Počul si v hrobnom tichu cengnutie?
to žily zlata puknutie.
Ó, žila, žila! koľkých si už omámila . . .
A čul? zas drvé stáknutie?
to žily železovej puknutie.
Ó, žila, žila! koľkých si už zamárnila . . .
Tamtá okrúca dušu, táto drví telo.
— Lež čo to zas? to hluk, jakoby delo
tým vnútrom zeme bolo preletelo:
po slojách švist, po vrstvách žmenie,
a v hĺbinách prefažké dunenie,
jakoby na vzduch preboriť sa dieťo.
Už viem, kto bdieme — všetci vieme!

to buchlo tam veľké srdce zeme:
rado by seba tú zem rozboriť,
bo mok žil jeho jasny mračny jeho cit,
vznáša zradný človek hor
svobode, enosti na ťkor
Hej! byt to peleš, byt už len nešplechy:
bij, srdce, zhusta ťluč na pomstu za hriechy!
Mec vulkány!
bo také závia už od dávna hrtany;
stras chrbátom, ať padnú modly sveta,
ať nože v srdcia pravdy mŕčené
vrátna sa v srdcia zlostou zjažené,
ať sosuť sa brehy v svoje rieky,
bo veď zlý svet len kalil jich na všetky
pozasyp svoje žily,
bo otravu a smrť z nich len to;
strov soľ, keď tráviš samo seba,
bo pozbavili česť i kúska chleba;
zachvej veľkým morom,
nech rozšplachne sa zemským nad priestorom
a splákne tento besný hyd,
čo vyľiezol zo sitna nebo hanobit
nepracovať — len, žit a unť,
postriasaj vrchami,
nech hýbu sa a mecú skalami
ta dol, tá dol,
odkiaľ vrhajú zhubu, nerest, bôl;
zbor hory, zlúpaj kôru drahú,
zpať vtiahni zo životov vlahu,
dech konie je, už koniec raz,
zas odsť časov, zas! . . .

Noc. Tma jak v rohu, čo žúžol — jako v bani
keď i poslednie vyhasly kahany.
Zas nový srdca zeme tluk: —
a prask a hluk a hluk
až v nevýslovnom prepuknutí:
a ticho zas — ha, svet spad prepadnutí!

Kde si, môj Slaviane?

— Neboj, na pevnej polane!
tu v blízkosti nebies stojím, čakám
na mäkkom sňaznom záveji.
zrak k nebu a ja k zemi kľakám,
verím, že svit môj nastane . . .

— Daj spln Bôh tvojej nádeji! —

Veď kamkoľvek zaletí zrak nepredpojatý

— tvoj pohľad, Slaviane! — v blízkosti a či v diaľ,
vo výš či v hĺbku, v hlučný časov val:
od vsadial zasľzený sa navráti.

Niet k úteche tam ničoho,

len k bôlu, hnevu, k pomstve príčin premnoho.

Na každom letorastu

oproti tvojej hrudi šipy, tŕne rastú;

tvoj obraz v rámci, jak v kruhom, pakednom hloží:

že krváčaš jak mučeník boží;

to tvoje čisté meno

denne posmechom, hanou ochríleno;

um sveta, jazyk jeho, jeho zuby:

to všetko iskrí na teba peklom zhuby;

ten každý podlej duše dech

špinavý k tebe vrhá hriech;

to luže, zvästá, špihá, tlácha,

že denne nová škerna, nová plácha

na tvoje lice sadá obľadlé —

a plácha predsa i na jasnom zrkadle;

veď bijú zem a poháňajú, dráža more:

by tamtá vytrhla sa v obehu

zpod tvojich nôh, toto by vstalo hore

a v besnom, vztekľom nábehu

by rozšustlo sa ponad tvoje zítie . . .

No všetkých živlov vlnobitíe

máš sebe oproti.

Si Prometheus, však v skutku a nie v báji,

si ním na horách, v doli, v stepiach, v háji,

i v donfe zažívaš hryzavé trampoty . . .

— Prečo? rec už raz šakale, krkavce, havrane!

Či to dlh, dajte znať!

Daromné dotaz. Kat' je — kat!

— Kde si, môj Slaviane?

— Neboj, na pevnej polane;

tuším už svit môj nastane. —

—

Veď ale

neupel predsa večne Prometheus na Kavkaz-skate!

Letely veky na preteky:

každý chce odvlieeť jeho svleky;

ale on žil a žil a žil,

ten veľký jeho bôl

ho vše k väčšiemu, otužil

jak ten predošlý bol . . .

Až praskly bralá:

reťaz v prepasti bezdnej srukotala;

a Kavkazu na štíte

už tam sa zhrieva väzeň na svobody svite. —

Na celej zemeguli

zatičnu, čo zášť k tebe kuli.

Všetko, čo k tvojmu úmoru

nachystal svet, na jeho temä spadú;

urval si mladú tvoju podporu

a soslala, čo po ňom brodí, zrada.

Už plesn, sediny

dostávajú zla príčiny.

Už slepne, hluchne, zanemieva vrah

a skoro chodiť bude o berlách;

často už padá do mŕtoby,

naopak robí, čo robí:

hľadá rozumom, mrak v pamäti,

lŕeš jeden dech a dusa bŕiasta,

z mravo-oleja dávno ani zbŕa;

večernia žiara hneď sa zatláti

a bude — noc, a bude — tma . . .

Nastane zmätok živlov tiehý,

až ponadeň odšumia pozdnie smrti vzdychy;

a bude pokoj zmorený

jak kým svet nebol stvorený . . .

— Kde si, môj Slaviane?

— Neboj, na pevnej polane!

Stojím na otcov vrchu štíte

a volám v diaľ: už príďte, príďte, príďte!

Ha! už sa rozvíja

nebeská svetla ladija;

padajú lupne noci stranou . . .

Ha! anjel vykročil z naj s ŕakou rozháranou,

a mne ju dáva — jinak jak Prometheusovi . . .

a ja ju prijal; ona mi plá jak slncový

lŕeš v temnú smes, z nejž nová zem sa poji . . .

Kde si? — Tu dolu sme bez počtu, ale svoji!

—

Hviezdoslav.

Vo väzení.

Rozpomienka od Sama Samoviča.

„Rád by som, otec môj, s tebou súhlasil,“
preriekol môj syn Ivan, novopečený pravotár;
keby zúfalá skutočnosť tak dôrazne nepod-
pierala tvrdenie moje.“

„Mladá krev, ľahká krev ľahko sa dá odu-
ševniť a ľahko do zúfania upadne,“ preriečim
ja, čo ma oprávňuje k tomu, zúfať nad bu-
dúcnosťou národa nášho.“

„Kde všetky nádeje oklamú, tam, myslíš, jest dostatočnej príčiny k zúfaniu,“ odpovedal Ivan, radujúc sa zdanlive zdarilej svojej odpovedi.

„Ktoré nádeje?“ pätím ho ďalej.

„Naše vzdelávateľné ústavy s napnutím všetkých síl sme si založili, prišli nepriaznivé vetor a sfúkal všetky naše v nich skladané nádeje preč. Nastaly slovansko-turecké války, s napnutosťou sme sprevádzali jích beh, vypadly dľa túžby našej a predsa neospravedlnily naše nádeje.“

„Divné pochopovanie a divnejší výsledok; zo dvoch znarených nádejí následkovať zkazu celého národa; u jednotlivého človeka to nestojí, a čo je našich pár rokov oproti tisícletému životu národov? Inakšie búrky prechodia ponad národy a ony žijú. Predznakom zkazy národov nenie ukrutnosť protivníkov, ale vnútorná neschopnosť k ďalšiemu životu, nemravnosť. My sa tohoto nemáme ešte obávať, máme mravnú silu a tá bude v stave všetky útoky odrážať. — Ty súdiš dľa minulých desať rokov; obzri sa zase desať rokov nazad a iné uvidíš. Zdá sa, že v živote národa slovenského párne desaťročie donáša šťastie, nepárne nešťastie.“

„Nepochopujem dobre, otec mój!“

„Poznať, že si dejepis hnutia nášho nestudoval. V 40. rokoch počali Slováci žiť, započali prácu prebúdzania národa a jích námahy boli korunované zdarom; v 50. zahľadlo hmľisté počasie a bez slnca nedurí sa nič; v 60. zasvietilo slnce svobody a pri tom slnku zasiate semia začalo pučiť, kvitnúť, a už sme si robili nádeje na hojnú žatvu, keď v 70. mrazivé vetry zmarily nádeje naše. A teraz máme už 80; či máš právo k zúfaniu?“

„Odpusť mi, otec mój, za moje nerozvážené slovo; áno, uznám, že som len povrchne pozoroval. Zo slov tvojích rád čorpám nádej; rozptyl mi, prosím ťa, ešte jednu pochybnosť.“

„Ešte vždy?“ zpytujem sa.

„Navzdor tomu, že nám je odňaté už temer všetko, čo je potrebné k vývinu národnému, neprestávajú protivníci naši siahnuť na práva naše, nepoviem národné, ale ľudské. Či sa nemáme obávať, že pre naše národné pre-

svedenie surová moc odňatú nám bezpečnosť osoby našej?“

„Jedným slovom, chcel si povedať, či nás nebudú väzniť a vešať? Nestrachuj sa príliš, lebo mučedníctvo najväčšími rozširuje zásady mučedníkov, a to naši protivníci dobre vedú. A myslíš, že sme to už neprežili? — Posadajte vokol mňa, rozpoviem vám niečo z mučedníckych časov.“

Moja žienka prisadla bližšie ku peci, dcéra Ludmila nasledovala matku, Ivan napechal a zapálil fajku, usadiac sa proti mne.

I.

„V Lieskovom — začnem rozprávať — žila vdovica po nebohom nadpolesnom Jánovi Buravý. Neviedlo sa jej ani najlepšie, ani najhoršie, niečo shospodáreného a skromná pensia dostačovala k poctivej výžive. No vdovskom stave nachodila pani Buravá svoje potešenie v jedinom synovi Ludevítovi.

Ludevít ospravedlňoval nádeje v neho skladané, miloval svoju matku úprimne, čo na očiach videl, všetko jej k vôli urobil. Po školách nepopúšťal prvé miesta, a matka všetko rada obetovala, vidiac, že zo syna vyrastie hodný, poriadny človek. Po skončení nižších škôl dal sa na učenie lekárske a práve ozdobený názvom doktorským, uberal sa domov, keď vypuklo povstanie.

Vy si neviete predstaviť rozpoloženie ducha v čase povstania. Človek akoby v rozochvení chopí sa dľa svojho dosavadného presvedčenia jednej lebo druhej strany. Ideá, za ktorú bojuje, vystúpi do popredia a premôže všetky iné, ba dosiahne takého významu, že sa ťi zdá byť cieľom života. Hovorím dľa toho, čo som ako ohnivý mladík v čase povstania zkusil. Nie ináčie viedlo sa Ludevítovi. Mohol si voliť v mene kráľa proti kráľovi a v mene kráľa za kráľa, on k tomu priložil otázku svojho slovenského národa a dľa zkušienosti minulých rokov volil si heslo: za národ a kráľa!

Pod záštitou cisárskeho vojska pokračoval na svojom, už v časoch študentských započatom diele národného prebúdzania svojej rodnej osady a jej okolia. Spolok čitateľský a spolok miernosti, imatňaním jeho založené

zkvetaly. Pán Lieskovský, tamejší zemán, od dávna hľadel na toto počínanie krivým okom, a kde len možné bolo, hatil účinkovanie Ludevítovo, a keď sa zjavne neopovážil vystúpiť proti nemu,tedy tajne podrýval šľachetné jeho zámyery.

Ludevít vedel o smýšľaní pána Lieskovského oproti vzdelavateľným spolkom a znamu bolo aj to, že túžobným zrakom pozerá v stranu povstalcov, ale byť zradcom na spoluobčanovi, protivilo sa jeho šľachetnej duši.

Následkom nakopenia vojska a z čiastky aj nedostatku potravy vypukla vo vojsku nákazlivá horúčka. Lekári mali plné ruky práce. Ludevít neodráňoval sa, ale prispieval k prekazeniu nákazlivej nemoci svojou radou a pomocou; v otcovskom dome pripravil jednu chýžu k opatrovaniu nemocných.

Už fa mám — myslel si Lieskovský — nepriateľov liečiť vystane len od vlastizradcu.

Nákazlivá nemoc začala sa v povážlivých rozmeroch rozširovať aj medzi obyvateľstvom; vojsko, aby prietrž bola urobená, ustúpilo k hraniciam.

Ludevít nepomýšľal na svoju bezpečnosť, keď súrodáci v nebezpečenstve boli. Vo dne v noci navštevoval svojich chorých dla svojho povolania, a ako on hovoril, dla svojej povinnosti.

Lieskovskému neušlo príhodné okamženie: predstavenému stolice oznámil odchod cisárskeho vojska, smýšľanie obyvateľstva a popularitu nebezpečného Ludevíta a s výkrikom: „vlast je v nebezpečí!“ narádzať uväznenie a potrestanie Ludevítovo.

Lieskovania tvrdo spali, len v niekoľkých domoch rozžaté svetlo ukazovalo, kde sa ešte nemocní nachádzajú. Ludevítovo miesto bolo pri posteli nemocných; matka znajúc jeho obyčaj, čakávala ho domov okolo polnoci. Nesvietila, lahla do postele a načúvajúc driemala, a keď niekedy aj tichý spánok zatvoril jej oči, vo sne poznala blížiace sa kroky svojho syna, vyskočila, otvorila dvere, a keď ešte raz ponaprávala postel jeho, odobrala sa na svoje lôžko.

V ten večer včassie zdal sa Ludevít prichádzať; slyšuo kroky, ale inakší to chod než chod Ludevítov, matka rozoznala. Buča

niekto na dvere — kto to môže byť? Ludevít nebúcha, on klope. Otvorila dvere.

„Vy to ráčite byť, pane Lieskovský? Snáď niekto ochorel, že tak pozde prichodíte?“ oslovila Lieskovského prekvapená Buravá. Neprišiel som po lekára,“ odpovedal Lieskovský, „vyslany som bučica uväzniť.“

„Dobre viete,“ vravela Buravá v nevinnosti, „že nikoho nemáme pri dome, krem nás dvoch; ale nech sa vám páči do chýže, tu von je chladno.“

Lieskovský vstúpil dnu. „Dvaja chlapi ostauú pri dverach, dvaja pôjdu so mnou,“ rozkazoval, „kde je váš syn, pani Buravá?“

„Este sa nevrátil od nemocných. Už sa bojím, že mi prinesie nemoc do domu; nebojím sa za seba, ale on, on!“ vravela Buravá, vdychnúc do posledných slov celý výraz svojej materinskej ľasky.

Tak ho musím v dedine vyhladať; dobrá noc vám,“ odchádzal Lieskovský, mihnúc dvom chlapom, aby ostali pri dome na strážii.

Ludevít stál pri posteli nemocného, úzkostlive pozorujúc prichodiacu smrť, obtočený usedave plačúcimi — manželkou a deťmi nemocného, keď bez predbežného zaklopania vykročil dnu Lieskovský, sprevádzaný pandurmi. Ludevít upozornený neobyčajným šumom, obrátil sa ku dverám a v prekvapení hľadel na vstupujúcich.

„Pane Buravý, z poverenia podžupanského úradu vás uväzňujem!“ ohlásil sa Lieskovský, prístupujúci k Ludevítovi.

Ludevít omráčený, nevedel, čo má povedať; Lieskovský opakoval svoje slová.

„Nie som si povedomý žiadnej viny,“ zpa-mätal sa konečne Ludevít.

„Ja vaše viny nezkúnam,“ vetil Lieskovský, „len rozkaz predstaveného poslúcham.“

Domáci zabudli na nemocného a so strachom hľadeli na tento výstup, až sa ku probám odhodlali, aby jim tak milý a potrebný lekár uväznený nebol, vyčítovali zásluhy jeho, ľasku, starostlivosť o nemocných. Lieskovský ani nepozrel na nich, hľadel pevne na Ludevíta.

Ludevítovi sa sprikrily tie mnohé prosby. „Neproste, nebojte sa!“ uspokojoval prošebníkov, „nič sa mi stat nemôže,“ pán Lieskovský so mnou len žartuje.